

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)
“ ” 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 242 «Туризм»
за освітньою програмою 242 «Туризм»
на тему:
«Організаційно-економічний механізм державного регулювання сфери
туризму в Україні»

Виконавець:

студентка ФМЕ

Поліщук Катерина Михайлівна _____

/підпис/

Науковий керівник:

кандидат економічних наук, професор

Герасименко Віктор Григорович _____

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТУРИСТИЧНА СФЕРА УКРАЇНИ ЯК ОБ’ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ	6
1.1. Державний механізм регулювання розвитку туризму в Україні	6
1.2. Нормативно-правова база регулювання туристичної діяльності в Україні	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	22
2.1. Оцінка сучасного стану туристичної сфери України	22
2.2. Аналіз державної політики у сфері туристичних послуг	27
2.3. Структура, функції і повноваження місцевих органів виконавчої влади в сфері туризму	33
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ	39
3.1. Напрями удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання туризму в регіоні на стратегічному рівні	39
3.2. Удосконалення моделі управління кластером туризму в Одеській області	43
3.3. Розширення державно-приватного партнерства в сфері туризму	50
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62

ВСТУП

Актуальність дослідження. У багатьох країнах світу саме за рахунок туризму виникають нові робочі місця, підтримується високий рівень життя населення, створюються передумови для поліпшення платіжного балансу країни. Необхідність розвитку сфери туризму сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи медичного обслуговування населення, впровадженню нових засобів поширення інформації тощо.

Держава, згідно із Законом України «Про туризм», визнаючи туристичну діяльність однією з пріоритетних галузей економіки України, сприяє туристичній діяльності і створює сприятливі умови для її розвитку; визначає і підтримує пріоритетні напрями туристичної діяльності; формує імідж України як країни, сприятливої для туризму.

Проте розвиток сфери туризму в Україні сьогодні гальмується недосконалістю нормативно-правової бази, а також методичної, організаційної, юридичної та інформаційної підтримки суб'єктів підприємництва в сфері туризму; недостатньою ефективністю механізмів державного регулювання та управління туристичними підприємствами; незначними обсягами інвестицій у розвиток матеріально-технічної бази туризму та туристичної інфраструктури; неефективністю використання рекреаційних ресурсів.

Аналіз економічних показників розвитку сфери туризму в областях, містах і селах України свідчить про недостатню дієвість та активність господарчої діяльності в сфері туризму. Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування недостатньо впливають на раціональне використання існуючого туристсько-рекреаційного потенціалу регіонів. До теперішнього часу не визначено механізми, за допомогою яких місцеві органи влади могли б ефективно впливати на соціально-економічний розвиток сфери туризму в певному регіоні.

Слід зазначити, що в останні роки в Україні посилюється увага вчених

та фахівців, які досліджують проблеми розвитку туризму, до формування національної туристичної індустрії, підвищення організаційно-економічної ефективності державного регулювання туристичної сфери. Вагомий внесок у вивчення цих питань здійснили такі вчені, як Ю.В. Алексєєва, В.С. Батман, Т.П. Березюк, О.А. Беспалов, В.Я. Брич, В.Г. Герасименко, В.І. Гостюк, Н.О. Єсипчук, В.Ф. Кифяк, М.І. Колосінська, О.Д. Лендел, О.М. Лютак, М.П. Мальська, О.А. Марченко, В.В. Папп, Н.В. Погуда, Н.О. Сагалакова, І.В. Саух, Д.І. Соловійов, Н.В. Фоменко, В.І. Цибух та ін. Незважаючи на активізацію дослідницьких зусиль, спрямованих на аналіз питань туризму, певні аспекти державного регулювання цієї галузі залишаються вивченими недостатньо. Бракує досліджень, присвячених як теоретичному осмисленню зазначених питань, так і розробці науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо державного регулювання туристичної галузі на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Метою роботи є дослідження організаційно-економічного механізму державного регулювання сфери туризму в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- 1) розглянути теоретичні основи державного механізму регулювання розвитку туризму в Україні;
- 2) проаналізувати нормативно-правову базу регулювання туристичної діяльності в Україні;
- 3) провести оцінку сучасного стану туристичної сфери України;
- 4) здійснити аналіз державної політики у сфері туристичних послуг;
- 5) визначити структуру, функції і повноваження місцевих органів виконавчої влади в сфері туризму;
- 6) обґрунтувати напрями удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання туризму в регіоні на стратегічному рівні;
- 7) провести удосконалення моделі управління кластером туризму в Одеській області;

8) розробити рекомендації щодо розширення державно-приватного партнерства в сфері туризму.

Об'єктом дослідження в роботі є туристична галузь України.

Предметом дослідження в роботі виступає організаційно-економічний механізм державного регулювання туристичної сфери в Україні.

Методи дослідження. В процесі дослідження використано систему методів, яка обумовлена поставленою метою та завданнями. Загальнонаукові методи аналізу та синтезу використано під час вивчення теоретичних основ державного механізму регулювання розвитку туризму в Україні. Нормативно-правовий метод застосовано під час дослідження юридичної бази регулювання туристичної діяльності в Україні. Статистичні методи аналізу використано для оцінки сучасного стану туристичної сфери України. Порівняльний метод, методи дедукції та індукції застосовані для аналізу державної політики у сфері туристичних послуг. Метод наукової абстракції використано під час обґрунтування напрямків удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання туристичної сфери України. Графічний та табличний методи використані для підвищення наочності матеріалів дослідження. Метод узагальнення застосований під час формулювання висновків.

Інформаційна база дослідження включає нормативно-правові акти, які регламентують державне регулювання сфери туризму в Україні; наукові статті, підручники та монографії, дані Державної служби статистики України, Департаменту туризму та курортів Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, а також Управління туризму, рекреації та курортів Одеської державної адміністрації.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Отже, підводячи підсумок, можна зробити наступні висновки.

1. Враховуючи, що туристична сфера є специфічним і досить складним об'єктом державного регулювання, вважаємо за доцільне розглядати механізм державного регулювання розвитку туризму як сукупність видів та способів дій суб'єкта регулювання, які ґрунтуються на базових принципах та реалізації функцій, забезпечуючи за допомогою певних форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч. Державний механізм управління в туристичній сфері розглядається як виважена система прийомів, важелів та методів впливу державних органів влади на діяльність усіх суб'єктів туристичного ринку, а також способів практичного застосування їх за тієї чи іншої ситуації, якою обумовлюються цілі та завдання розвитку галузі.

2. Нормативно-правова база туристичної діяльності в Україні представлена як спеціальним, так і загальним законодавством. В основу нормативно-правової бази регулювання туристичної діяльності покладені: міжнародні акти, ратифіковані Україною; Закони України, що належать до туристичної галузі; Укази Президента, Акти Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства економічного розвитку та торгівлі, галузеві стандарти та інші нормативно-правові акти. Державну політику в галузі туризму описують програми розвитку туризму на національному та регіональному рівнях.

3. Туристична галузь відіграє важливе економічне і соціальне значення для нашої держави. Розвиток туризму сприятиме створенню нових робочих місць та отриманню додаткових надходжень до бюджету, що сприятиме як зростанню добробуту населення так і життя в країні в цілому. Існує багато проблем, які потребують вирішення: удосконалення законодавства, оновлення інфраструктури, підвищення кваліфікаційного рівня існуючого персоналу та навчання нових кадрів, вирішення транспортної проблеми та

подолання політичної кризи, що дозволить туристичному ринкові України перейти на нову, вищу ступінь.

4. Державну політику у сфері туристичних послуг на сьогодні в Україні реалізують Верховна рада України, яка забезпечує її нормативно-правову складову та визначає стратегічні напрями розвитку; Кабінет Міністрів України, який здійснює державне управління та забезпечує реалізацію державної політики в галузі туризму, Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, яке в своїй структурі має Департамент туризму та курортів. Порівняльний аналіз повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів за Законом України «Про туризм» та Департаменту туризму та курортів за Положенням про цей орган дозволив встановити, що повноваження останнього визначено більш широко з вищим ступенем деталізації.

5. Аналіз Положення «Управління туризму, рекреації та курортів Одеської державної адміністрації» показав, що завдання, які воно повинно виконувати згідно із Законом V країни «Про туризм», дійсно знайшли своє відображення у зазначеному документі. При цьому організаційна структура Управління також відповідає поставленим завданням і є значно кращою порівняно з Київською державною адміністрацією, де такого управління взагалі не існує, а є Управління культури, національностей та релігій, яке не виконує усіх функцій, визначених законом України «Про туризм». Водночас і Управління туризму, рекреації та курортів Одеської державної адміністрації можна стверджувати, що перелік повноважень, визначених в Положенні про цей орган забезпечує виконання загально-організаційної функції, політико-правового забезпечення, забезпечення і захисту туристів а населення, туристичного розвитку регіону. Однак недостатньо повноважень направлених на координаційну функцію, функцію мотивації та матеріально-технічного забезпечення. Наділення такими повноваженнями Управління туризму, рекреації та курортів Одеської державної адміністрації дозволить покращити стан туристичної сфери в Одеській області.

6. В процесі дослідження сформовано напрями удосконалення організаційно-економічного механізму регулювання туризму в регіоні на стратегічному рівні. До них слід віднести впровадження кластерної форми об'єднання підприємств туризму та управління ними на регіональному рівні; імплементація класичної схеми процесу стратегічного управління до управління сталим розвитком туризму в Одеському регіоні; застосування для досягнення стратегічної мети розвитку туризму в Одеському регіоні правових, адміністративних, економічних, екологічних, організаційних та інформаційних механізмів.

7. Для ефективного функціонування туристичного кластеру в Одеській області необхідно змінити модель управління ним. Для цього доцільно на локальному та регіональному рівні передбачити відповідні структури управління. Кластерний підхід до сфери туризму в Одеській області має набути корпоративної характеристики. При цьому потрібно забезпечити зв'язок регіональних підприємств туристичної індустрії з підприємствами традиційних секторів та транснаціональними корпораціями. Також запропоновано в Одеській області впровадити модель управління, яка буде поєднувати DESTINATION та кластерну організаційно-економічні системи. Модель передбачає створення іміджевої інфраструктури; створення системи ефективного управління розвитком туристичним комплексом Одеської області; створення мережевої моделі функціонування та розвитку туристичного комплексу.

8. Партнерства в галузі туризму – це сукупність заходів зі співпраці між партнерами, які представляють організації у двох чи більше секторах, що своїми інтересами зачіпають туризм, та об'єднуються шляхом взаємодії, використовуючи спільні правила, норми та структури на попередньо встановленому організаційному рівні та географічно обмеженій території, виконуючи чи приймаючи рішення з проблем, які стосуються розвитку туризму. Для впровадження державно-приватного партнерства в сферу туризму запропоновано механізм зв'язку держави та приватного бізнесу на

засадах партнерства, в центрі якого заходиться Асоціація розвитку туризму Одеського регіону, на яку покладено обов'язок пошуку об'єктів для партнерства до допомоги у переговорному процесі. В першу чергу пропонується звернути увагу на сферу еко-туризму та національні парки на території Одеської області. При цьому доцільно використати досвід реалізації державно-приватного партнерства у Національному парку Крюгера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова А. Ю. Международный туризм: учебное пособие / А. Ю. Александрова. - М.: Аспект Пресс, 2002. - 470 с.
2. Алексеева Ю.В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції: Дис... канд. наук за спеціальністю 25.00.02 / Ю.В. Алексеева. – Одеса, 2005. – 223 с.
3. Аналітика та статистика Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=be44a1a7-69b3-4a77-a86a-447499abcdd6&tag=Analitika&isSpecial=true>
4. Батман В.С. Державне регулювання туристичного бізнесу України / В.С. Батман // Матеріали X Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні технології управління туристичним та готельно-ресторанним бізнесом». - Маріуполь: МДУ, 2018. - С.42-43.
5. Березюк Т. П. Державне регулювання як пріоритетний напрям розвитку туризму в Україні / Т. П. Березюк // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". - 2013. - Вип. 21. - С. 4-8.
6. Беспалов О.А. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туристичного ринку в Україні / О.А. Беспалов // Економіка: реалії часу. – 2017. – №6. – С. 9-17.
7. Биржаков М. Б. Введение в туризм: учебник / М. Б. Биржаков, И. В. Никифоров, К. В. Михайлова. - М.: Издательский Дом «ГЕРДА», 2014. - 544 с.
8. Биржаков М.Б. Большой глоссарий терминов международного туризма / М.Б. Биржаков, В.И. Никифоров. - М.: Герда, 2006. – 698 с.
9. Брич В. Я. Організація туризму: підручник / В. Я. Брич. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 448 с.
10. Всесвітня туристична організація (UNWTO): офіційний сайт. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www2.unwto.org>.

- 11.Герасименко В.Г. Основы туристского бизнеса / В.Г. Герасименко. - Одесса: Изд-во «Черноморье», 1997. - 156 с.
- 12.Герасименко В. Г. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / За заг. ред. В. Г. Герасименка, О. Л. Михайлюк. - К.: ФОП Гуляева В. М., 2019. - 332 с.
- 13.Горбылева З.М. Экономика туризма: Учеб. пособие / З.М. Горбылева. - Мн.: БГЭУ, 2004. - 478 с.
- 14.Гостюк В. І. Правові засади та механізм державного регулювання туристичної галузі України / В. І. Гостюк // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 4. - С. 168-173.
- 15.Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- 16.Єсипчук Н. Взаємодія місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування як умова ефективного функціонування механізму державного управління / Н. Єсипчук // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2004. - №4. - С.326-331.
- 17.Жукова М. А. Менеджмент в туристском бизнесе: учебное пособие / М. А. Жукова. - М.: КноРус, 2008. - 192 с.
- 18.Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 р. № 2404-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. - № 40. - Ст.524.
- 19.Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 р. № 1023-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 30. - Ст.379.
- 20.Закон України «Про курорти» від 05.10.2000 р. № 2026-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – С. 435.
- 21.Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 25. - Ст. 191.
- 22.Закон України «Про туризм» від 18.11.2003 р. № 1282-IV // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №31. - Ст.241.
- 23.Зорин И. В. Туристский терминологический словарь / И. В. Зорин, В. А.

- Квартальнов. – М.: Советский спорт, 1999. - 351 с.
24. Кабушкин Н.И. Менеджмент туризма: Учеб. пособие / Н.И. Кабушкин. - Мн.: Новое знание, 2011. - 432 с.
 25. Карманова Т. Е. Статистика туризма: учебник / Т. Е. Карманова, О. В. Каурова, А. Н. Малолетко. - М.: КноРус, 2012. - 208 с.
 26. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Навчальний посібник / В.Ф. Кифяк. - Чернівці: Книги-XXI, 2003. - 300 с.
 27. Колосінська М. І. Дослідження теоретичних підходів до визначення категорії «туризм» / М. І. Колосінська // Економіка. Управління. Інновації. - 2011. - № 2. – С.32-38.
 28. Комяков О. Державне регулювання перехідної економіки: автореф. дис.. канд. екон. наук. – К., 2007. – 20 с.
 29. Корнеев С.Е. Международно-правовое регулирование туристской деятельности / С.Е. Корнеев, О.Н. Викулова // Туризм: право и экономика. - 2005. - № 4. - С. 24–27.
 30. Криворучко П. Современные проблемы туризма в Украине / П. Криворучко // Материалы конференции «Научная индустрия европейского континента-2007». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://tourlib.net/statti_tourism/krivoruchko.htm
 31. Кузнецов С.А. Большой толковый словарь русского языка / С.А. Кузнецов. СПб.: Норинт, 2010. - 1536 с.
 32. Лендел О.Д. Напрямки розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг регіону / О.Д. Лендел // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2018. – №1. – С. 110-116.
 33. Лютак О. М. Особливості нормативно-правового регулювання міжнародних туристичних зв'язків України / О. М. Лютак // Причорноморські економічні студії. - 2016. - Вип. 12(1). - С. 27-30.
 34. Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу: навч. посіб. / М. П. Мальська, В. В. Худо, В. І. Цибух. - К.: Центр навч. літ-ри, 2004. - 272 с.
 35. Марченко О. А. Сутнісне визначення галузі туризму з позиції регіональної

- економіки / О. А. Марченко. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/30_NNM_2014/Economics/13_177468.doc.htm.
- 36.Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності: Наказ Державної туристичної адміністрації України, Державного комітету статистики України № 142/394 від 12.11.2003 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1128-03>
- 37.Одещина цього року очікує понад 6 мільйонів туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/tourism/news/10084637-odeshchina-cogo-roku-ochikuye-ponad-6-milyoniv-turistiv.html>
- 38.Папп В. В. Механізми державного регулювання туристичної сфери в Україні / В. В. Папп, О. В. Вашурін, В. В. Осташ / Науковий вісник Мукачівського державного університету. Економічні науки. – 2016. - №21. – С.225-235.
- 39.Пашков Г.П. Туристская энциклопедия Беларуси / Г.П. Пашков. – Минск: БелЭн, 2007. – 648 с.
- 40.Погуда Н.В. Сучасний стан туристичного ринку України: оцінка та перспективи розвитку / Н.В. Погуда // Ефективна економіка. – 2018. – №10. – С. 40-44.
41. Положення про департамент туризму та курортів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>
- 42.Положення про Управління культури, національностей та релігій Київської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://culture-kiievobl.com.ua/ua/polojennja_pro_upravlinnja_kulturi_nacionalnostej_ta_religij.html
- 43.Про затвердження Положення про управління туризму, рекреації та курортів Одеської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5b3a062a732b3.pdf>.
- 44.Про затвердження структури та штатної чисельності управління туризму,

- рекреації та курортів Одеської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://oda.odessa.gov.ua/documents/default/download?isn=97719584&free_num=59/%D0%90-2019
45. Програма розвитку туризму та курортів в Одеській області на 2017 - 2020 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua/statics/pages/files/5a58d0f18f339.pdf>
46. Проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5
47. Прохоров А.М. Большая Советская Энциклопедия: в 30 т. - Т. 26 / А.М. Прохоров. - М.: Советская энциклопедия, 1977. – 754 с.
48. Романова А. Наслідки та виклики введення безвізового режиму з ЄС для туристичної індустрії України / А. Романова // Економіка і організація управління. – 2017. – №2. – С. 82-90.
49. Сагалакова Н. О. Концептуальна еволюція поняття туризму як соціально-економічного явища / Н. О. Сагалакова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 2(2). - С. 72-77.
50. Сайт Одеської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://oda.odessa.gov.ua>
51. Саух І. В. Державне регулювання розвитку туризму: сутність поняття та проблеми визначення / І. В. Саух // Актуальні проблеми економіки. - 2014. - № 4. - С. 59-66.
52. Соловійов Д. І. Нормативно-правове та методичне забезпечення державного регулювання туристичної сфери / Д. І. Соловійов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. - 2013. - №3(23). - С.48-54.
53. Указ Президента України «Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України» від 31.05.2011 р. №634/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634/2011>.
54. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник /

- Н.В. Фоменко – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
- 55.Цибух В.І. Державне регулювання у сфері туризму в Україні / В.І. Цибух // Статистика України. - 2005. - № 1. - С. 80–84.
- 56.Чеботарь Ю.М. Туристический бизнес / Ю.М. Чеботарь. - М.: Мир деловой книги, 1997. – 69 с.
- 57.Щепанський Е. В. Методологічна сутність і класифікаційні ознаки туризму / Е. В. Щепанський // Державне будівництво. - 2010. - № 1. – С.45-52.